

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

III. ÚS 16/00-55

Ústavný súd Slovenskej republiky v Košiciach po verejnom ústnom pojednávaní konanom dňa 1. júna 2000 v senáte zloženom z predsedu Ľubomíra Dobríka, Eduarda Bárányu a Juraja Babjaka (sudcu spravodajcu) vo veci podnetu na začatie konania M. M., bytom B., zastúpeného advokátom JUDr. J. O., Advokátska kancelária, K., pre porušenie základného práva podľa čl. 48 ods. 1 vety prvej Ústavy Slovenskej republiky v konaní Krajského súdu v Bratislave vedenom pod sp. zn. 1 T 6/98 dňa 14. júna 2000 takto

r o z h o d o l :

Najvyšší súd Slovenskej republiky uznesením sp. zn. Ndt 1/2000 zo 14. januára 2000, ktorým nevyhlásil sudcu Krajského súdu v Bratislave JUDr. I. Š. z vykonávania úkonov trestného konania v trestnej veci obžalovaného M. M. a spol. vedenej pod sp. zn. 1 T 6/98, a Krajský súd v Bratislave následnou účasťou tohto sudcu na konaní a rozhodovaní v označenej veci p o r u š i l i základné právo M. M. podľa čl. 48 ods. 1 vety prvej Ústavy Slovenskej republiky.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Podnetom na začatie konania pred Ústavným súdom Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) sa dňa 13. 3. 2000 na ústavný súd obrátil prostredníctvom svojho právneho zástupcu advokáta JUDr. J. O. M. M. (ďalej len „podnecovateľ“)

obžalovaný zo skutku právne kvalifikovaného ako účasť vo forme organizátorstva na trestnom čine vraždy podľa § 10 ods. 1 písm. a) a c), § 219 ods. 1 a 2 písm. f) Trestného zákona v konaní vedenom pod sp. zn. 1 T 6/98 na Krajskom súde v Bratislave (ďalej len „krajský súd“).

Namietal predovšetkým to, že uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) sp. zn. Ndt 1/2000 zo 14. 1. 2000, ktorým neakceptoval jeho námietku zaujatosti voči členovi senátu v jeho trestnej veci sudcovi JUDr. I. Š. a tohto nevytlúčil z vykonávania úkonov trestného konania, došlo k porušeniu základného práva podnecovateľa podľa čl. 48 ods. 1 vety prvej Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), že nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi.

Za zákonného sudcu treba považovať podľa viacerých právnych prameňov sudcu, ktorý spĺňa zákonom určené predpoklady pre výkon tejto funkcie, bol natrvalo alebo dočasne pridelený na výkon funkcie k určitému súdu, jeho funkcia nezanikla a bol určený v súlade s rozvrhom práce súdu.

JUDr. I. Š. však prestal spĺňať všetky podmienky zákonného sudcu, pretože dňa 23. 6. 1999 bol rozhodnutím ministra spravodlivosti dočasne pridelený na Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo spravodlivosti“), kde pracuje doposiaľ vo funkcii generálneho riaditeľa sekcie trestného práva. Toto je však funkcia vo verejnej správe, a teda nezlučiteľná s funkciou sudcu podľa § 52 ods. 3 zákona č. 335/1991 Zb. o súdoch a sudcoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o súdoch a sudcoch“). Nič na tom nemení ani rozhodnutie ministra spravodlivosti z 19. 7. 1999, ktorým dočasné pridelenie menovaného sudcu na ministerstvo spravodlivosti prerušil na dobu potrebnú na odpojednávanie štyroch trestných vecí na krajskom súde vrátane veci 1 T 6/98. Podľa podnecovateľa minister spravodlivosti môže podľa § 41 ods. 2 zákona o súdoch a sudcoch sudcu dočasne prideliť na využitie skúseností na ministerstvo spravodlivosti, nemôže však toto dočasné pridelenie prerušiť (ak má dočasne pridelený sudca konať mimo rozsahu dočasného poverenia, má sa jeho poverenie ukončiť a v prípade nutnosti ho treba opäť dočasne poveriť).

Ustanovenie § 52 ods. 3 zákona o súdoch a sudcoch, ktoré vymenúva prípady nezlučiteľnosti funkcie sudcu s inými funkciami, bráni personálnemu prepojeniu zákonodarnej a výkonnej moci s mocou súdnou, čím zásadným spôsobom vytvára podmienky pre reálne uplatnenie čl. 141 ods. 1 ústavy, podľa ktorého v Slovenskej republike vykonávajú súdnictvo nezávislé a nestranné súdy. Nezlučiteľnosť funkcií čiastočne rieši ustanovenie § 51a zákona o súdoch a sudcoch, podľa ktorého ak bol sudca zvolený za poslanca Národnej rady Slovenskej republiky, vymenovaný za člena vlády Slovenskej republiky alebo zvolený za predsedu alebo podpredsedu Najvyššieho kontrolného úradu Slovenskej republiky, odo dňa zvolenia alebo vymenovania do funkcie prestáva vykonávať funkciu sudcu. Pre uplatnenie čl. 141 ods. 1 ústavy je preto nevyhnutné, aby sa analogicky postupovalo aj v prípadoch kolízie funkcie sudcu s funkciami, ktoré nie sú priamo vymenované v § 51a, sú

však uvádzané v § 52 ods. 3 zákona o súdoch a sudcoch. Nerešpektovanie tejto skutočnosti vyvoláva pochybnosti o nezávislosti a nestrannosti súdov a zakladá možnosť dovoľávať sa medzinárodnej inštitucionálnej ochrany práv občana.

Podnecovateľ navrhuje, aby ústavný súd po prijatí podnetu na ďalšie konanie vyniesol uznesenie: „Nevylúčenie sudcu Krajského súdu v Bratislave JUDr. I. Š. z vykonávania úkonov trestného konania v trestnej veci obžalovaného M. M. a spol. vedenej na Krajskom súde v Bratislave pod sp. zn. 1 T 6/98 je porušením ústavného práva podnecovateľa na zákonného sudcu podľa čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky“.

Po prijatí podnetu na ďalšie konanie ako nalievavého podľa § 25 ods. 3 s poukazom na § 26 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) uznesením ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 16/00 z 30. 3. 2000 podnecovateľ prostredníctvom svojho právneho zástupcu na verejnom ústnom pojednávaní konanom v zmysle § 30 ods. 4 zákona o ústavnom súde upresnil, že nakoľko podnet smeruje voči najvyššiemu súdu a tiež aj voči krajskému súdu, smeruje potom nielen proti uzneseniu najvyššieho súdu zo 14. 1. 2000, ale aj proti ďalšej účasti JUDr. I. Š. v konaní krajského súdu (až do vyhlásenia rozsudku).

Na verejnom ústnom pojednávaní odmietol námietku ministerstva spravodlivosti, že ustanovenie § 52 ods. 3 zákona o súdoch a sudcoch neplatí pre štátnu správu súdov. Ak by bol mal zákonodarca takýto zámer, zaiste by to bol špeciálne v zákone upravil.

Ďalej poukázal na Organizačný poriadok Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky z 1. apríla 1999 v znení neskorších predpisov (ďalej len „organizačný poriadok“), predovšetkým na niektoré úlohy odboru dohľadu nad trestným súdnictvom, milosti a väzenstva (podľa čl. 19 body b), c), g), h), j), k), l), m) n)), ktorý je súčasťou sekcie trestného práva. Tento odbor podľa citovaných ustanovení: sleduje včasnosť, plynulosť a dôstojnosť konania v trestných veciach, zistené nedostatky signalizuje príslušným orgánom a dáva návrhy na ich odstránenie; na základe podnetov odsúdených alebo iných osôb preskúmava zákonnosť právoplatných rozhodnutí v trestných veciach a v odôvodnených prípadoch vypracúva sťažnosti pre porušenie zákona; preskúmava postup súdov vo väzobných veciach v trvaní nad dva roky; vybavuje sťažnosti občanov v trestných veciach; pripravuje podklady pre rozhodnutia prezidenta republiky v konaní o udelení milosti po podaní obžaloby; zabezpečuje vykonávanie rozhodnutí prezidenta republiky v konaní o udelení milosti po podaní obžaloby; sleduje plnenie podmienky určenej odsúdenému pri udelení milosti a v prípade jej porušenia zabezpečuje nariadenie výkonu odpusteného trestu; v odôvodnených prípadoch dáva podnety na začatie súdneho konania o podmiennečnom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody, upustení od výkonu peňažného trestu alebo jeho zvyšku a

zahľadenie odsúdenia; preskúmava účasť obvinených na amnestii prezidenta republiky.

Uvedené úlohy sú podľa právneho zástupcu podnecovateľa názorným dôkazom toho, že ich výkon je nezlučiteľný s výkonom funkcie sudcu. Keby ich mal sudca plniť, išiel by vlastne proti sebe ako sudcovi v konkrétnych trestných veciach, na ktorých sa zúčastnil.

Podnet bol po jeho prijatí na ďalšie konanie zaslaný podľa § 21 ods. 5 zákona o ústavnom súde na vyjadrenie súdnym orgánom, proti ktorým smeruje a ktoré sú preto účastníkmi v konaní pred ústavným súdom (§ 21 ods. 1), to znamená najvyššiemu a krajskému súdu.

Predseda najvyššieho súdu sa listom z 25. apríla 2000 (číslo: Sekr. 113/2000) k podstate podnetu nevyjadril. Poukázal na predošlé stanoviská najvyššieho súdu, podľa ktorých všeobecný súd môže byť účastníkom konania pred ústavným súdom, lenže iba v procesnom postavení navrhovateľa, pričom žiadne ustanovenie ústavy a ani zákona o ústavnom súde neumožňuje ústavnému súdu preskúmavať konanie a rozhodovanie všeobecných súdov a túto právomoc mu nedáva ani čl. 130 ods. 3 ústavy. Najvyšší súd sa na verejnom ústnom pojednávaní nezúčastnil.

Tento právny názor najvyššieho súdu je v rozpore s pomerne bohatou judikatúrou ústavného súdu, od ktorej nebol dôvod odchyliť sa ani v tomto prípade. Ako príklad možno uviesť právny názor ústavného súdu vyslovený v rozhodnutí II. ÚS 27/98: „Ústavný súd už vo viacerých svojich rozhodnutiach vyslovil právny názor, že účastníkom konania môže byť štátny orgán, prezident, vláda, parlament a výnimku netvorí ani všeobecný súd, a to nielen v postavení navrhovateľa, ale aj odporcu, ak jeho rozhodnutím došlo k porušeniu základných práv a slobôd občanov. Názor najvyššieho súdu, že môže v konaní vystupovať len ako navrhovateľ, nie je právne opodstatnený. Všeobecný súd tak isto, ako aj iné štátne orgány sa môžu v procesnom konaní, kde je daná právomoc ústavného súdu, dopustiť porušovania niektorých článkov ústavy alebo medzinárodných dohovorov o ochrane základných práv a slobôd občanov. Článok 124 ústavy uvádza, že ústavný súd je nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti, čo možno inak interpretovať tak, že do jeho výlučnej právomoci v prípade porušenia ústavy či medzinárodných dohovorov patrí vysloviť nálezom takéto porušenie. Ústavný súd však nesmie zasahovať do meritórneho rozhodovania súdov, pretože tam je daná výlučná právomoc všeobecných súdov podľa čl. 142 ods. 1 ústavy“.

Predsedička krajského súdu v liste zo 14. apríla 2000 (Spr. 3249/00) uviedla, že čo sa týka podania podnecovateľa, ktorým namieta zákonnosť postupu prvostupňového krajského súdu, pokiaľ v jeho trestnej veci konal v zložení senátu, ktorého členom bol aj JUDr. I. Š., toto považuje za nedôvodné. Poukázala predovšetkým na uznesenie najvyššieho súdu, v ktorom sa nadriadený súd už čiastočne nastolenou problematikou zaoberal.

Krajský súd sa verejného ústneho pojednávania nezúčastnil. Písomným oznámením z 1. 6. 2000 sa pridrižiava svojich doterajších vyjadrení.

V rámci prípravy konania vo veci samej si ústavný súd vyžiadal stanovisko k podnetu aj od ministra spravodlivosti.

Tento v liste z 13. 4. 2000 (číslo: 10654/2010-410) uviedol, že výklad podnecovateľa o porušení jeho ústavného práva uznesením najvyššieho súdu zo 14. 1. 2000 nemá opodstatnenie. Poukázal predovšetkým na dôvody tohto uznesenia a svoj názor, že ustanovenie § 52 ods. 3 zákona o súdoch a sudcoch sa na daný prípad nevzťahuje. Toto ustanovenie bráni totiž personálnemu prepojeniu výkonnej a súdnej moci iba vo všeobecnosti, nevyklučuje však osobitnú účasť sudcov na štátnej správe súdov, napr. ako predsedov či podpredsedov súdov, pravda, s vylúčením zasahovania do nezávislosti súdov a sudcov (§ 7 ods. 2 zák. SNR č. 80/1992 Zb. o štátnej správe súdov). To isté platí, ak sa skúsenosti sudcu počas výkonu jeho sudcovskej funkcie využívajú na ústrednom orgáne vykonávajúcom správu súdov (§ 41 ods. 2 písm. b) zákona o súdoch a sudcoch).

Ústavný súd mal pri posudzovaní veci k dispozícii ďalej najmä nasledovné listiny: uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. Ndt 1/2000 zo 14. 1. 2000 (príloha podnetu), rozhodnutia ministra spravodlivosti vzťahujúce sa na JUDr. I. Š., Štatút Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky schválený vládou Slovenskej republiky uznesením č. 148 z 3. 3. 1998 (ďalej len „štatút“) a organizačný poriadok (od ministra spravodlivosti), výpisky zo spisu krajského súdu 1 T 6/98, ako aj fotokópie dôležitých častí tohto spisu (zadovážil sudca spravodajca) a odsudzujúci rozsudok krajského súdu sp. zn. 1 T 6/98 z 23. 3. 2000 (od krajského súdu).

Najvyšší súd uznesením zo 14. 1. 2000 nevyhovел námietke zaujatosti vznesenej podnecovateľom na hlavnom pojednávaní činného senátu krajského súdu dňa 11. 1. 2000 voči JUDr. I. Š. a tohto podľa § 31 ods. 2 Trestného poriadku nevylúčil z vykonávania úkonov trestného konania v trestnej veci podnecovateľa. S argumentáciou podnecovateľa, založenou v podstate najmä na tých dôvodoch, o ktoré opiera aj svoj podnet na začatie konania pred ústavným súdom, sa zaoberal v odôvodnení tohto uznesenia.

Najvyšší súd poukázal predovšetkým na zákonné dôvody vylúčenia sudcu podľa § 30 ods. 1, 2 a 3 Trestného poriadku, keď uviedol:

„Podľa § 30 ods. 1 Tr. por. z vykonávania úkonov trestného konania je vylúčený sudca, u ktorého možno mať pochybnosti o nezaujatosti pre jeho pomer k prejednávanej veci alebo k osobám, ktorých sa úkon priamo dotýka, k ich obhajcom, zákonným zástupcom a splnomocnencom alebo pre pomer k inému orgánu činnému v tomto konaní.

Podľa § 30 ods. 2 Tr. por. sudca je ďalej vylúčený z vykonávania úkonov trestného konania, ak bol v prejednávanej veci činný ako prokurátor, vyšetrovateľ alebo ako splnomocnenec zúčastnenej osoby alebo poškodeného. Po podaní obžaloby je vylúčený z vykonávania úkonov trestného konania sudca, ktorý v prejednávanej veci v prípravnom konaní nariadil domovú prehliadku, vydal príkaz na zatknutie alebo rozhodoval o väzbe osoby, na ktorú sa potom podala obžaloba.

Podľa § 30 ods. 3 Tr. por. z rozhodovania na súde vyššieho stupňa je okrem toho vylúčený sudca, ktorý sa zúčastnil rozhodovania na súde nižšieho stupňa a naopak“.

Najvyšší súd ďalej poukázal na rozhodnutia ministra spravodlivosti vo vzťahu k JUDr. I. Š. (o dočasnom pridelení na využitie skúseností na ministerstvo spravodlivosti a o prerušení tohto dočasného pridelenia), na platnú právnu úpravu podľa zákona o súdoch a sudcoch (dočasným pridelením sudcu na ministerstvo spravodlivosti funkcia sudcu nezaniká a ani sa neprerušuje jej výkon podľa § 44, resp. § 51a) a vyslovil názor, že minister spravodlivosti svojím postupom neporušil zákon a rozhodol v medziach svojej právomoci a zákona o súdoch a sudcoch, majúc na zreteli jednak dodržanie jednej zo základných zásad trestného konania – prejednávať trestné veci čo najrýchlejšie (§ 2 ods. 2 Trestného poriadku) a bez zbytočných priťahov (čl. 48 ods. 2 ústavy). Ak má minister spravodlivosti zo zákona právo dočasne prideliť sudcu na využitie skúseností na ministerstvo spravodlivosti, je oprávnený toto dočasné pridelenie aj prerušiť, a to najmä ak je to potrebné na dokončenie rozpojovaných trestných vecí zákonným sudcom (čl. 48 ods. 1 ústavy). Námietka podnecovateľa, že došlo k porušeniu ustanovenia § 52 ods. 3 zákona o súdoch a sudcoch, podľa ktorého funkcia sudcu je nezlučiteľná s funkciou vo verejnej správe, je preto nedôvodná.

Najvyšší súd napokon nezistil dôvody pre vylúčenie JUDr. I. Š. z vykonávania úkonov trestného konania podľa § 30 ods. 1, 2 a 3 Trestného poriadku aj s poukazom na vyjadrenie menovaného, ktorý sa sám necítil byť vo veci zaujatý.

Rozhodnutím z 23. 6. 1999 (číslo: 4781/1999-40) minister spravodlivosti dočasne pridelil JUDr. I. Š. v súlade s ustanovením § 41 ods. 2 písm. a) zákona o súdoch a sudcoch s jeho súhlasom od 1. júla 1999 na využitie skúseností na ministerstvo spravodlivosti. Rozhodnutím z 23. 6. 1999 (číslo: 4948/1999-40) ho tiež poveril s účinnosťou od 1. júla 1999 riadením sekcie trestného práva. Rozhodnutím z 19. júla 1999 (číslo: 4781/1999-40) dočasné pridelenie JUDr. I. Š. na ministerstve spravodlivosti prerušil na dobu potrebnú na odpojovanie trestných vecí 1 T 6/97, 1 T 6/98, 1 T 14/98 a 1 T 7/99 na krajskom súde.

Štatút ministerstva spravodlivosti na základe zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov podrobnejšie vymedzuje pôsobnosť a úlohy ministerstva, ustanovuje zásady jeho činnosti a zásady vnútornej organizácie a

vzťahu ministerstva k ostatným ústredným orgánom štátnej správy a ďalším orgánom a organizáciám (čl. 1 ods. 1).

Úlohy, zásady činnosti a zásady organizácie ministerstva uvedené v štatúte sú záväzné pre vydanie organizačného poriadku ministerstva (čl. 1 ods. 2).

Ministerstvo pôsobí na základe zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (čl. 2 ods. 1).

Ministerstvo je ústredným orgánom štátnej správy Slovenskej republiky pre súdy a väzenstvo a vo vzťahu k notárom a súdnym exekútorom vykonáva štátny dohľad (čl. 3 ods. 1).

Ministerstvo riadi a za jeho činnosť zodpovedá minister (čl. 6 ods. 1). Na ministerstve sú tieto stupne riadenia: a) minister, b) štátny tajomník a vedúci úradu, c) generálny riaditeľ sekcie, d) riaditeľ odboru a e) vedúci oddelenia (čl. 6 ods. 4).

Sekcia je základným organizačným stupňom riadenia a rozhodovania, nositeľom úloh ministerstva podľa vymedzených okruhov špecifických odborných činností (čl. 7 ods. 2).

Organizačné útvary ministerstva riadia vedúci zamestnanci ministerstva. Sekciu riadi generálny riaditeľ sekcie, odbor riadi riaditeľ odboru a oddelenie riadi vedúci oddelenia. Kanceláriu ministra riadi riaditeľ (čl. 7 ods. 4).

Ministerstvo sa pri plnení úloh riadi Ústavou Slovenskej republiky, zákonmi a ďalšími všeobecne záväznými právnymi predpismi, uzneseniami vlády Slovenskej republiky, štatútom a organizačným poriadkom ministerstva, vnútornými organizačno-riadiacimi aktmi ministerstva a plánom hlavných úloh ministerstva, ktorý nadväzuje na plán práce vlády Slovenskej republiky a plán legislatívnych úloh vlády Slovenskej republiky (čl. 8 ods. 1).

Ministerstvo úzko spolupracuje s ministerstvami a ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy, s ktorými si vymieňa potrebné informácie a podklady a prerokúva s nimi opatrenia, ktoré sa ich týkajú (čl. 8 ods. 2 písm. b).

Organizačný poriadok je základným vnútorným organizačným predpisom ministerstva spravodlivosti (čl. 1 ods. 1).

Organizačný poriadok v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi ustanovuje vnútorné organizačné členenie ministerstva, rozsah oprávnení a zodpovednosti vedúcich zamestnancov ministerstva, pôsobnosť a vzájomné vzťahy organizačných útvarov ministerstva (čl. 1 ods. 2).

Ministerstvo sa člení na: ... b) sekciu trestného práva (čl. 2 ods. 3).

Minister najmä ... g) vymenúva a odvoláva 1. vedúcich zamestnancov ministerstva, ktorí sú v jeho priamej riadiacej pôsobnosti, s výnimkou štátneho tajomníka a vedúceho úradu (čl. 4 ods. 2).

Generálni riaditelia sekcií podľa čl. 7:

1. Generálni riaditelia sekcií riadia a zodpovedajú za činnosť sekcií,
2. Generálni riaditelia sekcií:
 - a) zastupujú ministerstvo navonok v rámci pôsobnosti sekcie, alebo na základe poverenia ministra, štátneho tajomníka alebo vedúceho úradu,
 - b) zodpovedajú za
 1. riešenie a realizáciu úloh ministerstva patriacich do pôsobnosti sekcie,
 2. účelné a hospodárne využívanie rozpočtových prostriedkov, s ktorými disponujú,
 3. ochranu štátneho tajomstva a služobného tajomstva,
 4. plnenie úloh vyplývajúcich z uznesení vlády Slovenskej republiky, záznamov z operatívnej porady a kolégia ministra,
 5. prípravu materiálov na rokovanie Národnej rady Slovenskej republiky, vlády Slovenskej republiky, operatívnej porady a kolégia ministra,
 6. pravidelné informovanie ministra, štátneho tajomníka a vedúceho úradu v nimi riadených oblastiach,
 - c) priamo riadia riaditeľov odborov a vedúcich priamo riadených oddelení,
 - d) rozhodujú o úlohách, ktoré sú v pôsobnosti sekcie, uvedených v osobitnej časti tohto organizačného poriadku.
3. Generálneho riaditeľa sekcie zastupuje jeden z organizačne podriadených riaditeľov odborov na základe poverenia ministra.

Sekcia trestného práva sa podľa čl. 18 organizačne člení na:

- a) odbor dohľadu nad trestným súdnictvom, milostí a väzenstva,
- b) odbor trestnej legislatívy a prevencie kriminality.

Hlavné úlohy prvého odboru sú uvedené v čl. 19 pod písm. a) až s) (na viaceré upozornil, ako už bolo skôr uvedené, právny zástupca podnecovateľa na verejnom ústnom pojednávaní). Hlavné úlohy druhého odboru vymenúva čl. 20 pod

písmenami a) až k) (a) vypracúva návrhy zákonov v odvetví trestného práva hmotného a procesného a pre oblasť väznenstva, b) vypracúva návrhy všeobecne záväzných právnych predpisov na vykonanie zákonov v odvetví trestného práva a väznenstva...).

Zo zadovážených listín zo spisu krajského súdu 1 T 6/98 vyplývajú najmä nasledovné významné skutočnosti.

Krajský súd v trestnej veci podnecovateľa, kde obžaloba krajského prokurátora pod č. 1 Kv 204/97 napadla na súd dňa 4. 2. 1998, prvýkrát pojednával na hlavnom pojednávaní podľa § 12 ods. 3 písm. a) zákona o súdoch a sudcoch s poukazom na § 17 Trestného poriadku v 5-člennom zložení senátu (vrátane JUDr. I. Š.) v dňoch 21. – 23. 4. 1998. Námietka zaujatosti voči JUDr. I. Š. z dôvodu výkonu funkcie generálneho riaditeľa sekcie trestného práva na ministerstve spravodlivosti bola podnecovateľom vznesená prvýkrát na hlavnom pojednávaní dňa 11. 1. 2000 (o opakovanej námietke z 2. 2. 2000 najvyšší súd v uznesení sp. zn. Ndt 16/2000 zo 7. 2. 2000 nerozhodoval s poukazom na § 31 ods. 3 Trestného poriadku). Po uznesení najvyššieho súdu zo 14. 1. 2000, ktorým nevyhovел námietke zaujatosti z 11. 1. 2000 a JUDr. I. Š. nevytlúčil z vykonávania úkonov trestného konania, krajský súd konal (v nezmenenom zložení senátu) na neverejnom zasadnutí dňa 17. 1. 2000 a na hlavných pojednávaniach v dňoch 17. 1., 24. 1., 2. 2., 25. 2., 10. 3. a 23. 3. 2000, kedy bol vyhlásený odsudzujúci rozsudok.

Podľa jeho výroku bol podnecovateľ uznaný vinným zo skutku právne kvalifikovaného ako účasť vo forme návodu na trestný čin vraždy podľa § 10 ods. 1 písm. b), § 219 ods. 1 Trestného zákona, za čo mu bol uložený trest odňatia slobody v trvaní 13 rokov so zaradením do tretej nápravno-výchovnej skupiny. Skutku sa mal dopustiť najmä požiadaním ďalšieho spoluobžalovaného v decembri 1996, aby našiel osobu, ktorá by za úplatu usmrtila JUDr. J. M., pričom k úmyselnému usmrteniu menovaného došlo napokon dňa 10. 2. 1997 o 9.15 h na parkovisku pred domom č. 12 na J. ulici v B. Rozsudok nenadobudol doposiaľ právoplatnosť, keďže o podaných odvolaniach (aj podnecovateľa) najvyšší súd ešte nerozhodol.

II.

Podľa čl. 48 ods. 1 ústavy „Nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi. Príslušnosť súdu ustanoví zákon“ (aj podľa § 7 ods. 2 zákona o súdoch a sudcoch nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi).

Predmetom posúdenia ústavného súdu je základná otázka, či funkcia generálneho riaditeľa sekcie trestného práva, ktorú sudca JUDr. I. Š. na ministerstve spravodlivosti vykonáva, bola prekážkou pre riadne zastávanie funkcie sudcu v

trestnej veci podnecovateľa a či teda došlo k porušeniu základného práva podnecovateľa podľa čl. 48 ods. 1 vety prvej ústavy, že nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi.

Pri skúmaní podstatných náležitostí pojmu „zákonný sudca“ však treba brať do úvahy nielen zákonnú úpravu, najmä zákon o súdoch a sudcoch, ale predovšetkým súvisiace ustanovenia ústavy. Vyplýva to tiež zo zaradenia čl. 48 ods. 1 v siedmom oddiele druhej hlavy ústavy (Právo na súdnu a inú právnu ochranu), a teda jeho spojitosti aj s druhým oddielom siedmej hlavy ústavy (Súdy Slovenskej republiky).

Podľa čl. 46 ods. 1 „Každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky“. Podľa čl. 141 ods. 1 „V Slovenskej republike vykonávajú súdnictvo nezávislé a nestranné sudy“ (zhodné znenie má aj § 1 zákona o súdoch a sudcoch). Podľa ods. 2 „Súdnictvo sa vykonáva na všetkých stupňoch oddelene od iných štátnych orgánov“. Čl. 144 ods. 1 a 2 ustanovuje, že „Sudcovia sú pri rozhodovaní nezávislí a sú viazaní len zákonom. Ak to ustanovuje ústava alebo zákon, sudcovia sú viazaní aj medzinárodnou zmluvou“ (podľa § 5 ods. 1 zákona o súdoch a sudcoch sudcovia sú pri výkone svojej funkcie nezávislí a sú viazaní jedine zákonom).

Ústavný súd v uznesení sp. zn. II. ÚS 15/96 definoval pojem zákonný sudca takto: zákonným sudcom je sudca, ktorý spĺňa zákonom ustanovené predpoklady pre funkciu sudcu, bol pridelený alebo dočasne pridelený na výkon funkcie k určitému súdu, ktorého funkcia nezanikla a ktorý bol určený na prejednanie a rozhodnutie veci v súlade s rozvrhom práce (aj najvyšší súd definuje tento pojem identicky v rozsudku publikovanom pod č. 60 v časopise Zo súdnej praxe č. 5/1996).

Medzi zákonom ustanovené predpoklady pre funkciu sudcu a prísediaceho okrem iného patrí, že „Za sudcu alebo prísediaceho môže byť zvolený každý občan Slovenskej republiky, ktorý je spôsobilý na právne úkony, bezúhonný, ak jeho skúsenosti a morálne vlastnosti dávajú záruku, že bude funkciu riadne zastávať, v deň zvolenia dosiahol vek 25 rokov a súhlasí so svojím zvolením za sudcu alebo prísediaceho a s pridelením k určitému súdu“ (§ 34 ods. 1 zákona o súdoch a sudcoch).

Predpoklady, ktoré zákon ustanovuje pre funkciu sudcu, majú byť zárukou „že bude funkciu riadne zastávať“, to znamená najmä nezávisle a nestranne, čo je atribút nielen zákonný, ale aj ústavný.

Nezávislosť a nestrannosť sú všeobecne považované za neodmysliteľné súčasti pojmu súd. Úzko spolu súvisia, často sa prekrývajú a nie je vždy ľahké ich od seba odlíšiť. Nestrannosť, definovaná aj ako neprítomnosť predsudku (zaujatosti) a straníckosti, býva považovaná za pojem širší ako nezávislosť. Nestrannosť sudcu má byť podstatou jeho funkcie, zatiaľ čo jeho nezávislosť ju má iba umožňovať.

Významné právne súvislosti nám vyplývajú, aj keď prihliadneme na príbuznú právnickú literatúru (napr. F. Zoulík: Soudy a soudnictví, C. H. Beck, Praha 1995; Václav Pavlíček a kolektiv: Ústavní právo a státověda, I. díl Obecní státověda, Linda, Praha, a. s., Praha 1998 a Vladimír Veverka, Jiří Boguszak, Jiří Čapek: Základy teorie práva a právní filosofie, Codex, Praha 1996).

Charakteristickým rysom moderných súdov sú špecializácia, odbornosť a sudcovská nezávislosť a nestrannosť.

Špecializácia súdnictva znamená, že súdy by nemali plniť žiadnu inú funkciu než to, že vykonávajú súdnictvo, to znamená najmä, že rozhodujú spory o právo. Sudcovská rozhodovacia činnosť má byť zverená zvláštnym orgánom, odlišným od ostatných štátnych orgánov, zriadeným len pre súdne rozhodovanie a nevykonávajúcim v zásade žiadnu inú štátnu činnosť. Špecializácia súdnictva vyžadovala v priebehu vývoja oddelenie správy od súdnictva. Takisto deľba moci v štáte odôvodňuje presné inštitucionálne oddelenie výkonnej moci od súdnej, pretože medzi nimi existujú výrazné rozdiely z hľadiska ich pôsobnosti a tiež aj štruktúry (súdy sú orgány nezávislé a nestranné, kdežto medzi orgánmi moci výkonnej existuje podriadenosť a nadriadenosť).

Sudcovská nezávislosť a nestrannosť špecifikujú súdnictvo a odlišujú súdy od orgánov iného typu. Nezávislosť a nestrannosť musia byť takej povahy, aby súd ako rozhodca sporu o právo mal postavenie nezúčastneného (tretieho) subjektu. Pre moderné súdnictvo je charakteristické, že súd (hoci je sám štátny orgán) je nezávislý a nestranný nielen voči stranám sporu, ale aj voči štátu, keďže aj štát sám môže byť stranou sporu.

Sudcovská nezávislosť a nestrannosť znamenajú aj nezávislosť a nestrannosť každého jednotlivého sudcu a okrem iného sa prejavujú tiež v princípe, že nikto nesmie byť odňatý svojmu zákonnému sudcovi. V tomto smere ide aj o nezávislosť a nestrannosť zákonného sudcu.

S nezávislosťou a nestrannosťou sudcu bezprostredne súvisí nezlučiteľnosť (inkompatibilita) funkcie sudcu s inou štátnou, prípadne aj neštátnou funkciou. Z dôvodov stretu záujmov by mal sudca reprezentovať výlučne moc súdnu a „hra v drese inej štátnej moci“, ako aj činnosť, ktorá by mohla čo i len spochybniť sudcovskú nezávislosť a nestrannosť, by mala byť sudcovi zakázaná. Funkcia sudcu by mala byť nezlučiteľná s funkciou v akomkoľvek inom štátnom orgáne. Ide predovšetkým o úpravu právneho postavenia sudcu a stanovenie inkompatibility sudcovskej funkcie s inými funkciami, v ktorých by bol vystavený pôsobeniu tlakov, ktoré by priamo alebo nepriamo mali vplyv aj na výkon jeho funkcie sudcovskej. Výkon sudcovskej funkcie, ktorú treba považovať za funkciu ústavnú, je predovšetkým nezlučiteľný s akoukoľvek inou ústavnou funkciou, ako aj s funkciou vo verejnej správe. Táto zásada je dôsledkom požiadavky deľby moci

v štáte a z hľadiska sudcovskej nezávislosti a nestrannosti sleduje, aby rozhodovanie súdov nebolo ovplyvnené hľadiskami, ktoré zastávajú iné štátne orgány.

Podľa § 52 ods. 3 zákona o súdoch a sudcoch „Funkcia sudcu a prísediaceho je nezlučiteľná s funkciou poslanca zákonodarného orgánu alebo orgánu miestnej samosprávy a s funkciou vo verejnej správe“.

Ak bol sudca zvolený alebo vymenovaný za ústavného činiteľa alebo za vyššieho štátneho funkcionára podľa osobitného zákona (č. 119/1995 Z. z.) s výnimkou člena vlády Slovenskej republiky alebo ak bol zvolený za starostu obce (primátora mesta) alebo za poslanca obecného zastupiteľstva (mestského zastupiteľstva), odo dňa zvolenia alebo vymenovania do ktorejkoľvek z uvedených funkcií funkciu sudcu nevykonáva (§ 51a ods. 1).

Minister spravodlivosti preruší výkon funkcie sudcovi, ktorý pôsobí ako predstaviteľ republiky v medzinárodnej organizácii, ak mu činnosť v tejto organizácii bráni riadne vykonávať funkciu sudcu (§ 51a ods. 2).

Podľa § 51a ods. 3 „Sudca, ktorý prestal vykonávať funkciu sudcu z dôvodov uvedených v odsekoch 1 a 2, nemá práva a povinnosti sudcu“.

Povinnosť zabezpečiť nezávislý a nestranný výkon súdnictva patrí aj k medzinárodným záväzkom Slovenskej republiky, ktorá je zmluvnou stranou viacerých medzinárodných zmlúv vrátane Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) publikovanom v Zbierke zákonov Českej a Slovenskej federatívnej republiky pod č. 209/1992 a v Zbierke zákonov Slovenskej republiky pod č. 102/1999.

Podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru „Každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu...“.

Podľa štrasburskej judikatúry vrátane rozsudku Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „Súd“) vo veci Ferrantelli and Santangelo v. Taliansko zo 7. augusta 1996 existencia nestrannosti pre účely čl. 6 ods. 1 Dohovoru musí byť určená podľa subjektívneho hľadiska, to znamená na základe osobného presvedčenia a správania konkrétneho sudcu v danej veci a tiež podľa objektívneho hľadiska, teda zisťovaním, či sudca poskytoval dostatočné záruky, aby bola v tomto ohľade vylúčená akákoľvek oprávnená pochybnosť (any legitimate doubt). Osobná nestrannosť sudcu obvykle spochybňovaná nebýva.

Pokiaľ ide o druhé hľadisko, musí byť určené, či odhliadnuc od správania sudcu existujú zistiteľné skutočnosti, ktoré môžu jeho nestrannosť spochybniť. V tomto

smere môžu mať dokonca určitý význam aj zjav, zdanie (appearances), pričom ide o vyjadrenie inými slovami výstižného výroku Súdu vo veci Delcourt v. Belgicko, 1970, séria A, č. 11, že „Spravodlivosť nielenže má byť vykonávaná; musí sa aj javiť, že je vykonávaná“. Podstatnou je tu dôvera, ktorú musia sudy v demokratickej spoločnosti u verejnosti vzbudzovať. Znamená tiež to, že pri rozhodovaní, či v danej veci existuje dôvodná obava z nedostatku nestrannosti konkrétneho sudcu, stanovisko obžalovaného je významné, avšak nie rozhodné. Rozhodným je to, či uvedená obava môže byť považovaná za objektívne odôvodnenú.

Z aplikácie vyššie uvedených zásad na posudzovaný prípad vyplývajú nasledovné závery.

JUDr. I. Š. vykonával funkciu sudcu v trestnej veci podnecovateľa, kde bol jednou zo strán sporu štát (ako obžalobca) a kde je preto pre náležitý výkon spravodlivosti nezávislý, nestranný a od iných orgánov oddelený výkon funkcie sudcu nanajvýš potrebný.

Krajským prokurátorom v Bratislave (ďalej len „krajský prokurátor“) bol podnecovateľ obžalovaný pre skutok právne kvalifikovaný ako účastníctvo vo forme organizátorstva na trestnom čine vraždy podľa § 219 ods. 1 a 2 písm. f) vtedy platného a účinného Trestného zákona, kde s poukazom na § 10 ods. 2 aj účastníkovi hrozí odňatie slobody na dvanásť až pätnásť rokov alebo výnimočný trest.

Stanoviská a záujmy štátu a podnecovateľa boli veľmi kontradiktórne. Zatiaľ čo krajský prokurátor navrhol krajskému súdu uznať vinu podnecovateľa podľa obžaloby a uložiť mu trest odňatia slobody v rámci zákonnej trestnej sadzby, podnecovateľ spáchanie skutku v prípravnom konaní a tiež aj na hlavnom pojednávaní kategoricky poprel, pričom prehlásil, že s usmrtením JUDr. J. M. nemá nič spoločné. Nezávislé a nestranné vyriešenie otázky viny zo strany súdu, na ktorú v prípade jej uznania nadväzuje citelný trest odňatia slobody (s poukazom na § 39a ods. 2 písm. c) Trestného zákona spravidla so zaradením do najprísnejšej, tretej nápravno-výchovnej skupiny), malo teda pre podnecovateľa mimoriadny význam.

Sudca JUDr. I. Š. v období, kedy bol zo strany podnecovateľa ako činný sudca v jeho trestnej veci namietaný (11. 1. 2000 a nasl.), vykonával vysokú riadiacu funkciu na ústrednom orgáne štátnej správy, ministerstve spravodlivosti, kde bol zapojený predovšetkým do vzťahov nadriadenosti a podriadenosti; viazanosti nielen ústavou a zákonmi, ale aj podzákonnými všeobecne záväznými právnymi predpismi a aktmi riadenia; plnenia funkcií štátu, ktoré na úrovni ministerstva spravodlivosti presahujú správu súdnictva; spolupráce s inými štátnymi orgánmi a tiež zastupovania ministerstva spravodlivosti navonok.

Je nepochybné, že funkcia generálneho riaditeľa sekcie trestného práva na ministerstve spravodlivosti je funkciou vo verejnej správe. „Verejná správa vo svojej vlastnej podstate predstavuje správu verejných záležitostí, ktorá sa realizuje ako prejav výkonnej moci v štáte. ... V rovine štátnej činnosti môžeme verejnú správu vymedziť ako tú štátnu činnosť, ktorú vykonáva štát, popri zákonodarstve a súdnictve“ (P. Škultéty: Verejná správa a správne právo, Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, Bratislava 1995). V tejto rovine ide o štátnu správu (na rozdiel od samosprávy ako druhej základnej zložky verejnej správy). Funkcia vo verejnej správe nemusí byť vykonávaná iba v pracovnom alebo obdobnom pomere, pre jej existenciu je podstatný jej faktický výkon.

Funkcia vo verejnej správe je však nezlučiteľná s funkciou sudcu podľa § 52 ods. 3 zákona o súdoch a sudcoch, čo má zabezpečiť aj nezávislý a nestranný výkon funkcie sudcu. Na niektoré aspekty nezlučiteľnosti funkcie generálneho riaditeľa sekcie trestného práva na ministerstve spravodlivosti s funkciou sudcu v konkrétnej veci v súvislosti s čl. 19 organizačného poriadku ministerstva spravodlivosti (body b) c) g) h) j) k) l) m) n)) správne poukázal aj zástupca podnecovateľa na verejnom ústnom pojednávaní ústavného súdu.

Podnecovateľ v námietke voči JUDr. I. Š. na hlavnom pojednávaní dňa 11. 1. 2000 zdôraznil, že podľa jeho názoru nie je možné prerušovať funkciu na ministerstve spravodlivosti na pár dní alebo hodín v mesiaci a ísť si pojednávať na krajský súd a vzápätí pokračovať v práci na ministerstve spravodlivosti, pretože to by bolo aj nezákonným obchádzaním § 52 ods. 3 zákona o súdoch a sudcoch.

Táto námietka nie je neopodstatnenou. Následky vzťahov, do ktorých generálny riaditeľ sekcie trestného práva na ministerstve spravodlivosti vstupuje, sú skutočne mnohoraké vrátane dopadu na výkon funkcie sudcu, pričom im nie je možné dosť dobre zabrániť ani prostredníctvom prerušenia dočasného pridelenia sudcu na ministerstvo spravodlivosti na dobu potrebnú na odpojednávanie trestnej veci podnecovateľa. Na hlavnom pojednávaní krajského súdu dňa 2. 2. 2000 napríklad obhajca spoluobžalovaného predložil telefónny zoznam vedúcich pracovníkov ministerstva spravodlivosti (JUDr. I. Š. je uvedený ako generálny riaditeľ sekcie trestného práva) a prípis JUDr. I. Š. v označenej funkcii z 10. 1. 2000 adresovaný predsedníčke krajského súdu ohľadne vykonania potrebných opatrení v súvislosti so zákonom o registri trestov č. 311/1999 Z. z.

Na základe doposiaľ uvedeného potom ústavný súd dospel k záveru, že u JUDr. I. Š. ako sudcu v trestnej veci podnecovateľa došlo k nedostatku jeho nestrannosti ako súčasť pojmu „zákonný sudca“ podľa čl. 48 ods. 1 vety prvej ústavy a tiež aj podľa § 7 ods. 2 zákona o súdoch a sudcoch.

Problémom nie je subjektívne hľadisko nestrannosti, pretože v tomto smere neboli predložené potrebné dôkazy. Ťažiskovým problémom je nedostatok nestrannosti podľa objektívneho hľadiska. Sudca JUDr. I. Š. mal poskytovať dostatočné záruky,

aby bola v tomto ohľade vylúčená akákoľvek oprávnená pochybnosť o jeho nestrannosti. V konkrétnych okolnostiach prípadu, kde išlo o závažnú trestnú vec a kde bol jednou zo strán sporu štát, skutočnosť, že JUDr. I. Š. v čase, keď pôsobil ako činný sudca vo veci, vykonával aj vysokú riadiacu funkciu v inom štátnom orgáne, vo verejnej správe (čo je aj v rozpore s § 52 ods. 3 zákona o súdoch a sudcoch), objektívne odôvodňovala obavu z nedostatku jeho nestrannosti.

Podľa čl. 152 ods. 4 ústavy „Výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov musí byť v súlade s touto ústavou“.

Ústavný súd ako nezávislý súdny orgán ochrany ústavnosti podľa čl. 124 ústavy posúdil preto konanie a rozhodovanie všeobecných súdov (najvyššieho a krajského súdu) vo vzťahu k realizácii základného práva podnecovateľa podľa čl. 48 ods. 1 vety prvej ústavy aj z hľadiska čl. 152 ods. 4. Obsah ústavného pojmu „zákonný sudca“ vrátane jeho atribútu „nestrannosti“ pritom interpretoval aj s prihliadnutím na medzinárodné záväzky Slovenskej republiky, ktoré vyplývajú tiež z čl. 6 ods. 1 Dohovoru. Keďže ústavný súd dospel k záveru, že sudca JUDr. I. Š. nebol po námietke zaujatosti voči nemu zo strany podnecovateľa dňa 11. 1. 2000 uznesením najvyššieho súdu zo 14. 1. 2000 vylúčený z vykonávania úkonov trestného konania vo veci podnecovateľa na krajskom súde a ďalej v nej pôsobil (až do vyhlásenia odsudzujúceho rozsudku dňa 23. 3. 2000) – a to napriek nedostatku jeho nestrannosti z hľadiska objektívneho – konštatoval potom vo výroku tohto nálezu, že uvedeným rozhodnutím a konaním došlo k porušeniu základného práva podnecovateľa podľa čl. 48 ods. 1 vety prvej ústavy, že nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

Vyhlásené v Košiciach 15. júna 2000